

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS

2021-07-01 Nr. 4D-2022/1-370
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierė 2022-04-04 gavo X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundą dėl Alytaus pataisos namų (toliau vadinama ir –APN) pareigūnų galimai neteisėtų veiksmų (neveikimo), susijusių su materialiniu buitiniu aprūpinimu (toliau vadinama – Skundas).

2. Skunde Pareiškėjas nurodo:

„[...] šių metų vasario 3 d. kreipiausi į APN direktorių su prašymu dėl mano materialinio aprūpinimo drabužiais ir avalyne remdamasis LR BVK 173 str. 3 d., kuris numato, kad nuteistieji aprūpinami drabužiais ir avalyne, tuo atveju, jei neturi savo. [...] kovo 18 d. gavau APN administracijos atsakymą [...]. [...] su APN administracijos argumentais kategoriškai nesutikau ir 2022-02-23 kreipiausi su skundu į APN direktorių. [...] kovo 23 d. gavau APN direktoriaus pranešimą Nr. 363-763 [...], kuriame nurodoma [...] nuteistieji [...] kurie neturi savo drabužių ir avalynės nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną. Nurodoma, kad aš esu apsirūpinęs savo rūbais pagal sezoną. Tą patvirtina būrio specialistės atžyma, todėl mano skundas laikomas nepagrįstu. [...] man atvykus į laisvės atėmimo įstaigą man buvo atlikta asmeninė krata, kurios metu buvo užfiksuota kokius daiktus turiu su savimi t. y., vienas sportinis kostiumas, nuo atvykimo į įstaigą nesu gavęs jokių siuntinių. Jau 6 mėnesiai gyvenu su vienu komplektu viršutinių ir apatinių rūbų, taip pat visą žiemą, be šiltų viršutinių rūbų. Visi prašymai aprūpinti mane rūbais buvo atmetami remiantis [...] kažkokia „mistine“ specialistės „atžyma“. [...] tokie administracijos veiksmai žemina mano orumą,[...]. [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas Seimo kontrolierės prašo ištirti Skunde nurodytas aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierė 2022-04-12 raštu Nr. 4D-2022/1-370/3D-842 kreipėsi į APN, prašydama paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes.

2022-04-26 Seimo kontrolierė gavo APN 2022-04-25 raštą Nr. 8-3752, kuriame nurodoma:

4.1. „Pareiškėjui nebuvo išduoti rūbai, kadangi jis yra mokus ir turėjo savo asmeninius rūbus.[...].“;

4.2. „Alytaus pataisos namų pareigūnai turi pilną kompetenciją nuspręsti ar nuteistojo rūbų

kiekis yra pakankamas. Pareigūnai turi atitinkamą išsilavinimą, KD Mokymo centre baigia įvairius kursus, dirbdami toliau tobulina savo kvalifikaciją, yra pilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai turintys gyvenimiškos patirties ir realybės suvokimą bei atsakingai vykdantys savo pareigas.[...]“;

4.3. „Pareiškėjas atvykęs į Alytaus pataisos namus ir šiuo metu yra mokus. [...]“;

4.4. „Bausmių vykdymo kodekso 173 str. 3 dalis imperatyviai nusako, kada nuteistieji turi būti aprūpinti rūbais ir avalyne – „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantys nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną.“

4.5. „Taip pat norime informuoti Seimo kontrolierę, kad nuteistųjų tarpe yra pastebimos neteisėtos ir manipuliatyvios apraiškos, kai nuteistieji įvairiomis priemonėmis stengiasi gauti rūbų iš įstaigos, kad juos galėtų realizuoti kitiems nuteistiesiems ir taip siekdami sau neteisėtos asmeninės naudos.“

4.6. Seimo kontrolieriui pateikta APN 2022-03-22 raštu Nr. 363-763 teiktas atsakymas į skundą (gautas APN 2022-2-24 Nr. 6-136) Pareiškėjui, kuriame teigiama: „[...] vadovaujantis Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso 173 str. 3 d. „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantys nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną.“ Jūs esate apsirūpinęs savo rūbais pagal sezoną. Tą patvirtina jūsų būrio specialistės atžyma. Remiantis pirmiau išdėstytu jūsų skundai laikomi nepagrįstais. [...]“.

Tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

5. Europos kalėjimų taisyklių:

20.1 punktas – „Kaliniai, neturintys nuosavų tinkamų drabužių, turi būti aprūpinami rūbais, atitinkančiais klimata“;

20.2 punktas – „Tokie drabužiai jokia būdu negali žeišti kalinių savigarbos“;

20.3 punktas – „Visi drabužiai turi būti geros būklės ir prireikus pakeičiami.“

6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK):

173 straipsnis. *Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų materialinis buitinis aprūpinimas* – „[...] 3. Terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekantys nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną. Arešto bausmę atliekantys nuteistieji drabužiais ir avalyne apsirūpina patys“;

183 straipsnis. *Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas* – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. [...]“.

7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama – VAĮ):

3 straipsnis. *Viešojo administravimo principai* – „5) išsamumo. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir argumentuotai, nuroydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį; [...] 9) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo

subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...]“.

8. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymo Nr. 1R-139 „Dėl Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų materialinio buitinio aprūpinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 20 d. įsakymo Nr. 1R-132 redakcija) (toliau vadinama – Tvarkos aprašas):

2 *punktas* – „Suimtuosius (nuteistuosius), neturinčius nuosavų drabužių ir (ar) avalynės pagal sezoną bei higienos reikmenų, jais pagal aprašo 1 priede nustatytą periodiškumą nemokamai aprūpina tardymo izoliatoriaus arba pataisos įstaigos (toliau – laisvės atėmimo vieta) administracija. Arešto bausmę atliekantys nuteistieji drabužiais ir avalyne neaprūpinami.“

9. Alytaus pataisos namų nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2014 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. 1R-65 (toliau vadinama APN nuostatai):

8 *punktas* – „Alytaus pataisos namai, siekdami veiklos tikslo, atlieka šias funkcijas: [...] 8.4. užtikrina įstaigoje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų buities sąlygas, nežeminančias žmogaus orumo ir atitinkančias Lietuvos higienos normas; 8.5. užtikrina įstaigoje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų maitinimą ir materialinį aprūpinimą pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytas normas; [...]“

Tyrimui reikšminga Lietuvos Respublikos teismų praktika

10. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau vadinama – LVAT) 2012 m. gruodžio 20 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-822-3206-12, konstatavo:

„Pagal Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (2008 m. lapkričio 6 d. įstatymo Nr. X-1791 redakcijos) 5 straipsnį, Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos (pagal Statuto 2 straipsnio 1 dalį, pataisos namai yra Kalėjimų departamentui pavaldi įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu, kitais įstatymais, šiuo statutu, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais. Pagal Statuto 4 straipsnį, Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veikla grindžiama teisingumo, teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, suimtųjų ir nuteistųjų lygybės prieš suėmimo ir bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo, progresyvaus bausmių atlikimo ir viešumo principais. Panevėžio pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktą).“

Tyrimo išvados

11. Pareiškėjas teigia, kad APN pareigūnai neužtikrina tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, t. y. neišduoda drabužių, todėl Pareiškėjas priverstas daugiau kaip 6 mėnesius vilkėti vieną komplektą savo turimų viršutinių ir apatinių rūbų bei naktį juos skalbti.

12. Europos kalėjimo taisyklėse numatyta, kad kaliniai, neturintys nuosavų tinkamų drabužių, turi būti aprūpinami rūbais, atitinkančiais klimata. Drabužiai jokiū būdu negali žeišti kalinių savigarbos bei visi drabužiai turi būti geros būklės ir prireikus pakeičiami.

BVK 173 straipsnyje nurodyta, jog arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems užtikrinamos reikiamos buities sąlygos, t. y. nuteistieji, kurie neturi savo drabužių ir avalynės, nemokamai aprūpinami drabužiais ir avalyne pagal sezoną. Pagal tokį teisinį reguliavimą, pareiga sudaryti tinkamas buities sąlygas bei aprūpinti tinkamais drabužiais tenka laisvės atėmimo įstaigai, t. y., ji turi užtikrinti, kad nuteistieji turėtų tinkamus ir tvarkingus drabužius.

13. Skundo tyrimo metu nustatyta, jog Pareiškėjas su 2022-02-03 prašymu aprūpinti jį drabužiais ir avalyne pagal sezoną kreipėsi į APN administraciją ir 2022-02-09 raštu 363-343 gavo APN atsakymą, kuriame atsisakoma Pareiškėją aprūpinti drabužiais, kadangi jis yra mokus. 2022-02-23 Pareiškėjas su skundu kreipiasi į APN administraciją teigdamas, kad asmeninėje sąskaitoje pinigų turi tik tiek, kiek artimieji suteikia paramos ir šių lėšų nepakanka nusipirkti drabužiams, be kita ko pamini, kad į Alytaus pataisos namus atvyko tik su vienu sportiniu komplektu ir neturi pakaitinių rūbų, todėl drabužius yra privestas skalbtis ir džiovinti naktį. APN administracija išnagrinėjusi skundą 2022-03-22 raštu Nr. 363-763 pateikė atsakymą, kuriame nurodo, jog APN nuteistuosius aprūpina nemokamai drabužiais tuomet, kai nuteistieji neturi savo nuosavų drabužių, o Pareiškėjas, pasak būrio specialistės atžymos, yra apsirūpinęs rūbais pagal sezoną (šios pažymos 4.6. punktas).

APN administracija Seimo kontrolierei nepateikė duomenų, kiek ir kokius rūbus Pareiškėjas turėjo atvykdamas į APN, pateikta tik APN resocializacijos skyriaus specialistės 2022-04-22 pranešimas Nr.4-2608, kuriame nurodyta, jog Pareiškėjas yra atvykęs į APN nuo 2021-09-23 ir, pasak pareigūnės, jis yra apsirengęs pagal sezoniškumą einant į rytinius patikrinimus, valgyklą, sporto aikštyną, tačiau nepateikta jokios konkrečios informacijos, kokį kiekį ir kokių drabužių Pareiškėjas turi.

APN administracija Seimo kontrolierę informavo, kad nuteistųjų tarpe yra pastebimos neteisėtos ir manipuliatyvios apraiškos, kai nuteistieji įvairiomis priemonėmis stengiasi gauti rūbų iš įstaigos, kad juos galėtų realizuoti kitiems nuteistiesiems ir taip siekdami sau neteisėtos asmeninės naudos. Seimo kontrolierė atkreipia pareigūnų dėmesį, kad jei APN vyksta nelegalios veikos, administracija turėtų imtis teisės aktuose numatytų priemonių tokias veikas išaiškinti ir užkardyti, o ne prevenciškai riboti nuteistųjų, tame tarpe ir Pareiškėjo, teises dar labiau nei būtina. Pažymėtina, kad APN administracija Seimo kontrolierei nepateikė jokių konkrečių faktų apie tai, kad šiuo atveju Pareiškėjas būtų veikęs neteisėtai.

14. Pagal Europos kalėjimų taisykles, kaliniai, neturintys nuosavų tinkamų drabužių, turi būti aprūpinami rūbais, atitinkančiais klimatą ir visi laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų drabužiai turi būti geros būklės. Laisvės atėmimo įstaiga, siekdama deramai įvykdyti savo pareigą dėl nuteistųjų tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi užtikrinti aprūpinimą rūbais bei galimybę vilkėti tinkamos būklės drabužius, t. y., jei neturi pakankamai drabužių, juos duoti.

15. Atsižvelgiant į tai kas nurodyta ir į teisinį reglamentavimą, konstatuotina, jog APN pareigūnai 2022-03-22 raštu Nr. 363-763 teikdami atsakymą Pareiškėjui, formaliai pritaikė teisės normas, rėmėsi subjektyviu pareigūnės liudijimu, esą vizualiai įvertinus nustatyta, jog Pareiškėjas turi drabužius, tačiau nesirėmė jokiais patvirtintomis faktinėmis aplinkybėmis ir nesiėmė jokių veiksmų išsiaiškinti, kokie sunkumai kyla Pareiškėjui turint tik vieną komplektą drabužių.

Seimo kontrolierė atkreipia pareigūnų dėmesį į tai, kad reali galimybė nuteistajam palaikyti tinkamą drabužių būklę ir turėti pakankamą kiekį rūbų turi būti ne tik Pareiškėjo, bet ir įstaigos interesas. Pažymėtina, kad labai svarbu įvertinti konkretaus asmens atvejį ne tik formaliai, bet ir pažvelgti į asmens padėtį realiai. Seimo kontrolierės nuomone, tokia situacija sudaro prielaidas pažeisti žmogiškąjį orumą.

Pagal APN nuostatus, užtikrinti įstaigoje laikomų suimtųjų ir nuteistųjų materialinį buitinį

aprūpinimą yra įpareigota APN, todėl šiuo atveju laikytina, jog, neužtikrindami Pareiškėjui galimybės gauti tinkamą kiekį rūbų arba versti pastoviai dėvėti (daugiau kaip 6 mėnesius) vieną turimą rūbų komplektą, be galimybės juos pasikeisti, nėra tinkamas materialinis buitinis aprūpinimas, todėl konstatuotina, kad APN pareigūnai savo veiksmais (neveikimu) netinkamai vykdė jiems priskirtas funkcijas.

16. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad APN pareigūnai nesprendė Pareiškėjo keliamos problemos, į Pareiškėjo skundą pateikė formalų atsakymą, todėl Skundas dėl APN neužtikrinamo tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, kiek tai susiję su teise dėvėti tinkamos būklės drabužius, pripažįstamas pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

17. Vadovaudamasis Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Seimo kontrolierė nusprendžia X Skundą dėl APN pareigūnų veiksmų (neveikimo), tai yra, dėl nepakankamo materialinio buitinio aprūpinimo, kiek tai susiję su teise dėvėti tinkamos būklės drabužius, pripažinti pagrįstu.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

18. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14, 17 punktais Seimo kontrolierė APN direktoriui rekomenduoja:

18.1. imtis priemonių ir spręsti problemą iš esmės, kad Pareiškėjas kuo skubiau būtų aprūpintas pakankamu kiekiu drabužių;

18.2. imtis priemonių, kad ateityje pareiškėjų skundai būtų nagrinėjami ne formaliai, o būtų padedama realiai spręsti nuteistiesiems išskylančias problemas.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierė

Erika Leonaitė